

på lina över Niagarafallet skulle det vara svårt att kalla rationell", skriver Gärdenfors med udden tydligt riktad mot min artikel.

Tar vi Gärdenfors på orden är vi emellertid överens. Inte heller jag vill kalla detta "rationellt". Jag vill över huvud taget inte kalla beslut "rationella" eller "irrationella". Men Gärdenfors tycker nog inte bara det är svårt att kalla personen ifråga "rationell". Han menar också att personen är irrationell. Irrationaliteten "visar" sig tydligt i fall som dessa, skriver han. Och då är vi inte överens.

Om det funnes en *korrekt* princip för beslutsfattande under risk eller osäkerhet så skulle det kanske vara irrationellt av en person att tillämpa olika beslutsprinciper i olika fall (det är väl vad Gärdenfors anser att personen i exemplet gör). Vi vet ju om en sådan person att han i åtminstone ett fall inte handlar rationellt. Men min poäng är alltså, att det inte finns något sådant som en korrekt princip för rationellt beslutsfattande under osäkerhet eller risk. Gärdenfors har inte sökt visa att jag har fel på denna centrala punkt. Varför skulle vi då inte, som mannen i Gärdenfors' exempel, tillämpa *en* princip i ett sammanhang och *en annan* princip i ett annat (om det nu är det personen ifråga gör)? Gärdenfors är mig svaret skyldig på den frågan.

Notiser

I september 1978 firade Stockholms universitet sitt hundraårsjubileum. I samband härmed hölls en rad jubileumssymposier. Ett av dessa arrangerades av filosofiska institutionen och handlade om social rättvisa, inklusive globala aspekter av detta problem. De föredrag som hölls vid detta symposium har nu, delvis omarbetade, utgivits under titeln *Justice, Social and Global*, Akademilitteratur 1980. Fördragshållarna var Brian Barry (Chicago), Lars O Ericsson (Stockholm), William K Frankena (Ann Arbor), Johan Galtung (Oslo), Mihailo Markovic (Belgrad), H Odera Oruka (Nairobi) och Giuliano Pontara (Stockholm).

Är det irrationellt att i ena ögonblicket gå med både hängslen och livrem för att inte riskera att tappa byxorna och i nästa ögonblick gå på lina över Niagarafallet? Peter Gärdenfors tycks mena det i sin artikel i detta nummer. Men varför skulle det vara irrationellt? Allt hänger ju, som Gärdenfors själv påpekar, på vilka *mål* den handlande har. Och hans främsta målsättning kan ju vara att inte mista byxorna samtidigt som han inte har så mycket emot att mista livet. Frågan är om det finns *något* beteende som i sig är irrationellt. Är det ens irrationellt att gå med både hängslen och livrem och samtidigt *säga* att man inte har något emot att

tappa byxorna? Inte nödvändigtvis. Ens främsta målsättning är kanske att sätta myror i huvudet på andra människor. Skall vi då dra slutsatsen att man aldrig kan avgöra om en persons beteende är rationellt? Och bör vi i så fall ge upp våra försök att beteckna vissa beteenden – och vissa personer – som mer rationella än andra?

Den uppmärksammade jugoslaviska tidskriften *Praxis* började utkomma år 1964. Den behandlade samhällsfilosofiska ämnen utifrån en humanistisk och icke-dogmatisk marxistisk grundsyn, och den ville verka för en öppen och demokratisk socialism. Genom sin kritik av vissa negativa tendenser i det jugoslaviska samhället – t ex inslag av byråkrati, ojämlikhet, och en alltför marknadsdominerad ekonomi – kom den dock snart i konflikt med myndigheterna, och från 1975 kunde den därför inte längre utges. Ungefär samtidigt utfärdades undervisningsförbud för sju filosofi- och sociologiprofessorer vid Belgraduniversitetet, som varit aktiva i gruppen kring *Praxis*. (Däremot fick gruppens medlemmar vid Zagrebuniversitetet i stort sett fortsätta som tidigare med sin undervisningsverksamhet.) Belgradprofessorerna – Markovic, Stojanovic, Golubovic, Tadic, Zivotic, Popov och Micunovic – fick till att börja med behålla sina löneförhöjningar, men från och med januari i år har löneutbetalningarna upphört, och de har också utsatts för vissa trakasserier. Sålunda har t ex Mihailo Markovic, den kanske mest kände i gruppen, blivit fråntagen sitt pass.

*Praxis*gruppen har emellertid omfattande internationella kontakter – delvis uppbyggda vid det sommaruniversitet på ön Korcula i Adriatiska havet, som man organiserade fram till 1975 – och bl a detta har bidragit till att en mängd protester har riktats till de jugoslaviska myndigheterna för behandlingen av de sju Belgradprofessorerna. En skandinavisk solidaritetskommitté bildades också i våras. När detta skrives tycks det faktiskt finnas goda möjligheter för att konflikten snart skall kunna lösas på ett acceptabelt sätt.

*Praxis*gruppens internationella kontakter har också utnyttjats vid startandet av en ny, internationell version av tidskriften, *Praxis International*, som från och med april i år utges av Blackwells förlag i Oxford. Redaktörer för den nya tidskriften, som vill verka i samma riktning som sin föregångare, är Richard J Bernstein från Haverford College i USA och Mihailo Markovic från Belgrad. I redaktionskommittén ingår filosofer och samhällsvetare från en mängd olika länder, bl a välkända namn som Tom Bottomore, Jürgen Habermas, Agnes Heller, Karel Kosik, Steven Lukes, Ralph Miliband, Charles Taylor och Marx Wartofsky. Från Sverige ingår Ulf Himmelstrand och Joachim Israel.

Det första numret av *Praxis International* ägnas framför allt åt temat "Socialism och demokrati", och här finns bidrag av Michael Harrington, Markovic, Agnes Heller, Carol Gould, Ljudomir Tadic och Michael Löwy. Vidare skriver Habermas och Bernstein var sin artikel om Herbert Marcuses tänkande, och Boris Weil redogör för den verksamhet som f n bedrivs av olika oppositionella grupper i Sovjetunionen. I kommande nummer skall bl a ingå följande: Franco Ferraroti skriver om "Terrorism and the Tradition of Intellectual Elitism in Italy", Zagorka Golubovic om "Stalinism and Socialism", Svetozar Stojanovic om "Marxism and Democracy: The Ruling or the Dominant Class?", och

Charles Taylor om "Growth, Legitimacy and the Modern Identity". Huvudspråk skall vara engelska, men vissa artiklar publiceras också på franska och tyska. En årsprenumeration (för fyra nummer) kostar 12 pund (för enskilda personer) respektive 32 pund (för institutioner).

Man brukar anse att filosofin har en ovanligt undanskymd plats i Sverige jämfört med andra länder. Kanske är det så att vi, även i förhållande till vår obetydliga folkmängd, har ovanligt få filosofer och filosofistuderande. Det brukar många av oss tycka när vi jämför oss med andra länder, t ex Norge och Finland. En viss möjlighet att testa denna åsikt ger en del sifferuppgifter som nyligen publicerats i *The Review of Metaphysics* (vol 34, no 1, sept 1980). Här redovisas doktorsdisputationer i filosofi i USA och Kanada under 1980 tillsammans med vissa uppgifter om studenter och lärare. USA och Kanada har en sammanlagd folkmängd som är ungefär 30 gånger så stor som Sveriges. Man har 104 universitet med forskarutbildning i filosofi, dvs färre än Sverige per capita. Antalet registrerade forskarstuderande i filosofi under 1980 var 4209, eller omräknat till heltidsstuderande 3091. För dessa doktorander fanns 1592 lärare (faculty members) på forskarutbildningsnivå. Under 1980 framlades enligt översikten 276 doktorsavhandlingar i filosofi – men här saknas uppgifter från ungefär vart femte universitet, varför man kan anta att den verkliga siffran är högre, kanske upp emot 350. Om vi dividerar dessa siffror med 30, vilket skulle motsvara vår folkmängd, får vi ungefär följande: 100 forskarstuderande på heltid, 50 filosofilärare på forskarutbildningsnivå, och över 10 doktorsavhandlingar i filosofi per år.

I *Filosofisk tidskrift* nr 2 1980 publicerades för första gången ett föredrag av Axel Hägerström med titeln "Filosofien som vetenskap". Föredraget hölls på studentföreningen Verdandi i Uppsala den 21 april 1909. Thomas Mautner, som hittat föredraget under sina forskningar i Hägerströms synnerligen svåröverskådliga manuskriptsamling, angav i sin inledning att texten i vissa avseenden var ofullständig. Mautner har nu gjort två nya fynd, som tycks komplettera texten. För närmare detaljer hänvisar han till sin renskrift av "Hägerström 4:3" på Uppsala Universitetsbibliotek. Han hävdar att den fullständiga texten till föredraget nu kan anses etablerad. Han redovisar sina två fynd på följande sätt:

1) I sitt föredrag gjorde Hägerström gällande att filosofi, i meningen av undersökning av våra begreppsförutsättningar, är nödvändig för att bekämpa vidskepelse och ge vetenskapligt tänkande en tryggad bas. Om en sådan filosofisk undersökning säger han (s 9):

"Undersökningen måste i stället, för att gå till djupet och ej stanna vid ytan, vara af rent logisk natur. Det borde nu vara självklart, att en verklig pröfning af de yttersta förutsättningarna för kunskap, som allena kan höja oss från den blotta tron till vetande, har sin vetenskapliga betydelse."

Här står i manuskriptet "Lappen". Ett av de nyligen gjorda fynden är ett stycke som med största sannolikhet är lappen i fråga. Texten tycks mig på ett naturligt sätt samhörig med den just anförda:

"Men man skulle ju härutinnan kunna hänvisa till att det måste finnas gränser för den vetenskapliga forskningen. Man kunde ju säga, att all vetenskap söker

lagar och att därför antagandet af lagenlighet redan förutsattes för all vetenskap och därför icke inom vetenskapen kan undersökas. Men för att ett sådant resonemang skall vara något mer än en blott försäkran om vetenskapens natur, måste det visas, att själfva frågan om det logiska berättigandet af exempelvis kausallagens antagande är orimlig. Nu kan det ju visserligen sägas, att ur den empiriska vetenskapens synpunkt är frågan orimlig, därför att denna redan förutsätter kausallagen. Men då hänger ju saken på, om den empiriska vetenskapen verkligen är den enda möjliga. Vill man nu icke blott slå handen i bordet och förbjuda all vidare diskussion därom, så måste man naturligtvis direkt behandla frågan om möjligheten af en sådan logisk undersökning. Det kan då icke anges något skäl, hvarför vi, om vi öfverhufvud äga begreppet i fråga och röra oss därmed i alla våra erfarenhetsundersökningar icke nu också skulle kunna tränga in i begreppet och undersöka dess hållbarhet. Men i själfva verket är icke den vanliga ståndpunkten ett non possumus utan i stället den tron, att ifrågavarande begrepp skulle kunna behandlas på samma sätt som andra, att man sålunda kan bevisa regelbundenhet genom en vanlig erfarenhetsundersökning. Man menar antingen att saken kan bevisas genom induktion ur erfarenheten öfverhufvud eller också, att den kan visas genom en psykologisk undersökning. Men därmed är man inne på en cirkeldemonstration utan like. Förkastandet af all kritisk filosofi leder naturligt till dessa resultat. Ty vetenskapen vill faktiskt icke nöja sig med vissa trospostulater såsom gränser för allt vetande utan sträfvar naturenligt att häfda sig själf.”

Den tidigare publicerade texten fortsätter nu:

”Men om detta icke för sig räcker att rättfärdiga den kritiska filosofiens tillvaro, så torde naturvetenskapens förutnämnda principiella maktlöshet gentemot teologien kunna göra dess betydelse uppenbar . . .”

2) I den publicerade versionen var det sista stycket oavslutat. En fullständig variant av detta stycke har också hittats, och lyder som följer. Märk dock, att Hägerström tycks ha överstrukit de första satserna, här satta inom parentes, säkerligen för att låta dem ersättas av den publicerade början på sista stycket.

”[Mina Herrar. Under århundradens kulturutveckling har den antropocentriska åskådningen allt mer förtunnats. Man jämföre blott de första kristnas gud med den som finns hos Boström och Eucken. Huru blek och menlös är icke den senare mot den ursprungliga gestalten. Hvad är det som har stulit hans lifskraft? Jo, det är två makter.] Den ena är naturvetenskapen, som har drifvit åskådningen tillbaka till allt inskränktare positioner. Den andra är den kritiska filosofien, som inifrån såsom baciller i en organism har omärkligt men obevekligt tårt på dess lifstråd. Det är att märka att all rationell filosofi ända från Sokrates och Plato haft ett kritiskt element, som verkat gradvis förstörande på de antropocentriska åskådningar som tryckt den. Denna makt har varit den farligare, just därför att den arbetat inifrån, gått in på föreställningens egen mark. Den skall också fortsätta sitt arbete. Den skall fortsätta att upplösa den antropocentriska åskådningen hvarhelst den är att anträffa i religion eller etik, hos supranaturalister eller föregifven naturvetenskap. Den skall uppspåra den öfverallt, där fackvetenskapen på grund af oklarhet i sina egna förutsättningar är förblindad. Man kan fråga sig om denna upplösning är för släktet nyttig. Det blir en annan fråga,

som här icke kan behandlas. Det blir en fråga om vi äro starka nog att se verkligheten i ögat sådan den är utan alla förskönande omhöljen. Säkert är, att med den fullständiga upplösningen af den antropocentriska tanken måste följa en omhvälfning af våra teoretiska och praktiska betraktelsesätt, hvartill civilisationens historia ännu icke lämnat något motstycke. Man tänke blott på den roll, som idéerna om frihet, skuld och ansvar har i alla tider spelat i den positiva rätten mest påtagligt i straffrätten. Därför kan det sättas i fråga, om man icke bör gå varligt fram med pilten. Men därmed må förhålla sig hur som helst: den fria tankens gång genom leden kan ingen hejda. Som droppen urhållkar stenen genom att ofta falla, så verkar intelligensen omärkligt men oemotståndligt på fördomar och vidskepelse, i hvilket läger de än må finnas.

Sapere aude, som sagt var."

Lorentz Lyttkens har givit ut en bok med titeln *Människors möten. En undersökning av samspelets innebörd*. Doxa 1981.

I våras anordnades för fjärde året i följd en internationell forskningskonferens om "Grundlagen von Wissenschaft und Ethik" i Dubrovnik (Jugoslavien). Från Sverige deltog Lars Bergström och Harald Ofstad.

I Dagfinn Føllesdals artikel om Sartre i nr 2/81 insmög sig ett olyckligt korrekturfel. Det första stycket på sidan 14 skall avslutas på följande sätt: Til Jules Romains påstand om at "i krig er det ingen uskyldige ofre", føyer Sartre: "Vi har den krig vi fortjener". Som om detta ikke var nok, fortsetter Sartre: "Men noen vil svare at 'Jeg har ikke bedt om å bli født', dette er en naiv måte å understreke vår faktisitet på. Jeg er ansvarig for alt, unntatt min egen ansvarlighet. Alt skjer som om jeg var nødt til å være ansvarlig . . . i en viss forstand *velger* jeg å bli født" (1943, s 641).

Hans Mathlein och Torbjörn Tännsjö vid filosofiska institutionen i Stockholm har under sommaren besökt Kim Il Sunguniversitetet i Pyongyang. Det skedde på inbjudan av samhällsvetarförningen i Nordkorea, som tidigare haft föreläsare på besök i Stockholm.

– Vi togs emot som statsmän, berättar Mathlein och Tännsjö, en ovan upplevelse för filosofer. Vi gjorde många lärarika studiebesök i hela norra Korea. Det sociala uppbygget (skolor, daghem, bostäder), möjliggjort genom en hårt styrd planekonomi, imponerade mycket. Vid samtal med filosofer, bl a med talmannen för nationalförsamlingen, Hwang Jang Yop, sökte vi informera oss om den filosofi som är förhärskande i Nordkorea, juche. Vi för vår del föresläste om analytisk filosofi. Konfrontationen mellan så olika synsätt gav upphov till spännande diskussioner och löften om fortsatt filosofiskt utbyte mellan Pyongyang och Stockholm.

스웨리에 스투홀름종합 대학교수대표단 도착

【평양 7월 13일
발 조선중앙통신】스웨
리에 스투홀름종합대
학 철학교수 토르본 텐
쇠를 단장으로 하는 스
웨리에 스투홀름종합대
학교수대표단이 13일
비행기로 평양에 도착하
였다.

쏘련경제학자대표단 도착

【평양 7월 13일발 조선중
앙통신】쏘련과학원 경제연구소
부소장 웨. 엔. 까천을 단장으로
하는 쏘련경제학자대표단이 13
일 비행기로 평양에 도착하였
다.

Pyongyangs flygplats den 13 juli 1981

Medarbetare i detta nummer av Filosofisk tidskrift: *Rolf Lindborg* är docent i idé- och lärdomshistoria i Lund, *Richard Matz* är författare och översättare bosatt i Upplands Väsby, *Per Kraulis* är redaktör för tidskriften *Liberal Debatt* och studerar på Tekniska Högskolan i Stockholm, *Wlodzimierz Rabinowicz* är docent i praktisk filosofi i Uppsala, *Bo Dahlin* har tidigare studerat filosofi men är numera doktorand i pedagogik vid Göteorgs universitet, *Peter Gårdenfors* är docent i teoretisk filosofi i Lund och *Torbjörn Tännsjö* är docent i praktisk filosofi i Stockholm.